

УДК 323.269

ГІБРИДНА ВІЙНА В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР СУЧАСНОЇ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ ДЛЯ РОСІЇ

Феденко О.В.

Національна академія сухопутних військ

У статті розглядається історія зародження конфронтаційних стосунків між Росією та Заходом впродовж двох століть та відмічається їх схожість, основні концептуальні положення поняття «холодної війни» та її характерних ознак у системі міжнародних відносин, воєнно-політичні погляди Росії на взаємовідносини з країнами ЄС і НАТО в сучасних умовах ведення гібридної війни в Україні, причини її розв'язання та уроки для України.

Ключові слова: «холодна війна», гібридна війна, конфронтація, гонка озброєнь, військова могутність держави, НАТО, ЄС.

Постановка проблеми. «Холодна війна» як різновид стосунків між країнами завжди супроводжували історію людства, так як історія відбувалась у руслі війн і політичного суперництва.

Дрібні локальні і внутрідержавні конфлікти продовжують тліти на земній кулі як фактор протистояння наддержав і їх поглядів на світоустрій у світлі особистих інтересів та амбіцій і сьогодні. Під загрозою не тільки їх подальша ескалація, але й руйнування європейської безпеки і співтовариства загалом.

Взаємостосунки двох держав, які разом володіють майже 90% ядерного потенціалу світу змушує нас приділяти цьому питанню дуже серйозну і постійну увагу. А тим більше, коли одна з них, грубо порушуючи всі існуючі норми міжнародного права, застосовує весь компонент впливу в сучасному баченні війни на нашу країну.

Проблематика поняття «холодної війни» впродовж останніх двох століть залишається важливою, тому що застосування сили в практичній площині в часи її особливого напруження несе на собі людські і економічні втрати, а набір ознак, які їх супроводжують майже незмінний. Такі події суттєво впливають на всі сторони розвитку людини, суспільства, держави, технологій і, звичайно, самого міжнародного середовища.

Це зумовлює проблему всебічного, об'єктивного і постійного вивчення й аналізу цього актуального для нашого часу явища, особливо в світлі подій, які відбуваються на південному сході України. Тому, для досягнення результату необхідно досконало вивчати і розкривати суть, причини виникнення, основні ознаки й наслідки «холодної війни», особливо в ході гібридної війни в Україні та шляхи її уникнення, боротьби з цим явищем, його недопущення в сучасному мирному середовищі, формулювання адекватних і ефективних засобів та механізмів протистояння російській «гібридній» експансії.

Новизна роботи полягає в аналізі цього явища в світлі гібридної війни в Україні як фактора нової «холодної війни», історії зародження конфронтаційних стосунків між Росією та Заходом впродовж двох століть та їх схожість, основні концептуальні положення поняття «холодної війни» та її характерних ознак у системі міжнародних відносин, воєнно-політичні погляди Росії на взаємовідносини з країнами ЄС і НАТО в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз гібридної війни проти України дає нам всі підстави стверджувати, що вона є наслідком нової «холодної війни», яка зароджується в світі, виходячи з намагання РФ увійти до складу наддержав і втілити свої амбіції щодо впливу на країни пострадянського простору та особливо України, добре при цьому пам'ятаючи про відому «формулу Бжезінського» щодо неможливості відновлення могутності Росії без повернення собі контролю над Україною, яка виступає в ролі додаткового подразника.

У зв'язку з чим, необхідно засвідчити, що таке явище, як «холодна війна» має вкрай важливі аспекти, які суттєво впливають на характер і зміст взаємостосунків держав у сучасних міжнародних умовах, інформаційних війн і військових конфліктів, як наслідків впровадження своїх інтересів полюсами сили, які вітчизняна наука досліджує, але недостатньо.

Однак, окрім дослідження вітчизняних і закордонних політиків, аналітиків та науковців (М. Херпен, Дж. Шерр, В. Горбулін, О. Власюк, К. Кононенко, В. Огризко, Г. Перепелиця, Л. Поляков, В. Фесенко, Ю. Федоров, Є. Магда, А. Аржановський, Ю. Фельштинський, С. Станчев, М. Розумний, А. Октисюк і інші) зробили певний вклад у розгляд цієї важливої і в той же час різнобічної проблеми, але вона потребує і подальшого розкриття, і вивчення.

Мега статті. Виходячи з актуальності проблеми та необхідності її глибокого дослідження, автор ставить за мету показати історію зародження конфронтаційних стосунків між Росією і Заходом впродовж двох століть та їх подібність, основні концептуальні положення поняття «холодної війни» й її характерних ознак у системі міжнародних відносин у світлі гібридної війни в Україні та уроки для нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Деякий час тому Михайло Горбачов – останній керівник СРСР і людина, яка більше, ніж хто-небудь, зробив для припинення холодної війни, – заявив німецькій газеті Bild, що в сучасному світі в наявності всі ознаки нової холодної війни.

Владислав Зубок, професор Лондонської школи економіки і політичних наук, також пише, що в кризі відносин між США та Росією починається новий виток, який може привести до небезпечного гібридного конфлікту.

Згідно прусському класикові Карлу фон Клаузевиці, всяка війна – це продовження політики іншими засобами. Гібридний конфлікт укладається в це визначення. Замість гармат, танків, літаків, що несуть смерть і знищення економіці й інфраструктурі противника, гібридний конфлікт ведеться за допомогою економічних санкцій, фінансових ембарго та кіберураження всіх структур сучасної цивілізації.

Мета цих дій – подавити політичну волю противника й примусити його до зміни політичного режиму. Якщо такий конфлікт почнеться, то продовжуватися він може довго [1].

Давайте стисло розберемося в суті терміну «холодна війна». Він вперше був застосований кастильським принцом Хуаном Мануелем у XIV ст., який зазначав, що «гарячі» й «холодні» війни відрізняються тим, як вони закінчуються. «Гарячі війни» закінчуються загибеллю держав або миром, а «холодні війни» не приносять ні миру, ні честі, тим, хто їх розв'язав.

Вперше термін «холодна війна» застосовував для опису протистояння Сполучених Штатів і Радянського Союзу Джордж Орвел у статті «Ви і атомна бомба», що з'явилася на світ у 1945 році.

У сучасних словниках «холодна війна» – політологічний термін, що використовується відносно періоду глобального геополітичного, військового, економічного та ідеологічного протистояння в 1946–1989 роках між СРСР та їх союзниками з одного боку, і США та їх союзниками – з іншого. Ця конфронтація не була війною в міжнародно-правовому сенсі. Однією з головних складових конфронтації була ідеологічна боротьба – як наслідок суперечності між капіталістичною й соціалістичною моделями державного устрою.

Внутрішня логіка протистояння вимагала від сторін участі в конфліктах і втручання в розвиток подій у будь-якій частині світу. Зусилля США і СРСР прямували, перш за все, на домінування в політичній сфері. США і СРСР створили свої сфери впливу, закріпивши їх військово-політичними блоками – НАТО і ОВД. Хоча ці країни не вступали офіційно в безпосереднє військове зіткнення, їх суперництво за вплив призводило до спалахів локальних збройних конфліктів у різних частинах третього світу, таких, що протікали, зазвичай, як опосередковані війни між двома наддержавами.

Таким чином, головна ознака «холодної війни» – це конфронтація в світовій політиці. Оскільки обидві сторони уникали відкритого конфлікту, «холодна війна» велася в царині міжнародної політики та ідеології, економічного змагання, політичних і військових загроз, розвідки та підривної діяльності [2].

Горбачов вважає, що США «вже втягнули» Росію в нову холодну війну, продовжуючи при цьому «реалізовувати свою генеральну ідею про тріумфаторство», про що неодноразово зазначав у своїх роботах З. Бжезінський [3, с. 13–20, 32–36, 43, 234; 4, с. 13–18, 24, 175–183, 273–275]. З цього приводу в доповіді Національної розвідувальної ради США зазначалось, що США впливатимуть на розвиток міжнародної системи у наступні 15–20 років (до 2025 року – автор) більше, ніж будь-які інші міжнародні актори, проте їх могутність у багатополлярному світі вже не буде такою,

як кілька десятиліть тому. З огляду на відносний спад економічної та – меншою мірою – військової могутності США будуть позбавлені гнучкості між різними політичними стратегіями. Інтерес і прагнення США до лідерства можуть також зменшитися, оскільки американські виборці замисляться над економічними, військовими видатками, а також над можливостями країни, які втрачилися через її роль світового лідера. Саме економічні видатки та втрачені вигоди змусять американців піти на компроміс.

Діапазон варіантів майбутнього для Росії залишається широким через зовсім різні сили – ліберальні економічні та неліберальні політичні тенденції. Напруження між цими двома напрямками – разом з вразливістю Росії до потенційних розривів, спричинених політичною нестабільністю, великої кризи зовнішньої політики чи інших прикрих несподіванок – унеможливило виключення альтернативних варіантів майбутнього, таких, як націоналістична, авторитарна, нафтова держава чи навіть повна диктатура, що мало ймовірно, проте можливо. Мало ймовірно є і те, що Росія стане відкритішою та прогресивнішою державою до 2025 року [5, с. 19, 28, 83, 177].

Але чи є нинішній антагонізм між США та Росією у цьому зв'язку чимось дійсно «новим»? Для відповіді нам слід звернутися до історії, почавши задовго до Фултонської промови Уїнстона Черчилля щодо залізної завіси, яка відбулася у 1946 році [6, с. 550, 631–645].

У реальності відносини протистояння між Росією і Заходом почалися більше, ніж за сто років до холодної війни. У 1820-х роках Росія виступала в ролі не тільки основного переможця Наполеонівських воєн, але і найконсервативнішої (або, якщо точніше, реакційною) сили в Європі. При царях Олександрі I і Миколі I вона була готова подавити будь-які ознаки нової «революційної зарази» в континентальних монархіях.

До 1830 року розкол між країнами Священного союзу (Росія, Пруссія і Австрія) і рештою Європи був глибокий, а коли Росія подавила дві революції (Польське повстання 1830–1831 років і Угорську революцію 1848–1849 років), він став ще глибший. Обидві інтервенції викликали масовий сплеск антиросійських настроїв на всьому континенті [7, 8].

Вже до кінця 1820-х років Священний союз почав розпадатися. Він перешкоджав встановленню буржуазних порядків, підсилював ізоляцію монархічних режимів. Із зростанням суперечностей між учасниками Союзу відбувалося падіння впливу на європейську політику російського двору і російської дипломатії [9].

Холодна війна двох післявоєнних наддержав також не була епізодом, подібно до інших сучасних воєн. У міжнародних справах холодна війна домінувала впродовж життя цілого покоління.

Президент Франклін Д. Рузвельт вірив або, принаймні, сподівався, що зможе переконати Й. Сталіна не створювати окрему радянську сферу впливу в Східній Європі, а замість цього співробітничати з США у формуванні світового порядку, який був би заснований на вільній торгівлі, і вигідного для всіх сторін, які беруть у ньому участь, – у не меншому ступені і для СРСР. Першим кроком був ленд-ліз, наданий під час війни;

післявоєнний «план Маршалла» був останньою слабкою надією, оскільки після смерті Рузвельта в квітні 1945 року у Вашингтоні ще залишалися люди, які вважали за краще проводити політику відновлення Західної Європи без військової конфронтації з СРСР. Проте більшість американців вважали, що СРСР прагне підпорядкувати собі і комунізму Європу та весь світ і, що він здатний здійснити цей руйнівний і зловісний курс – або щонайменше приступити до його здійснення, – використовуючи збройну силу й підкріплюючи її підтримкою діяльністю [10, с. 3]. Це підтверджувалося і змістом депеші, яка увійшла до історії під ім'ям «Довгої телеграми» і містила обґрунтування політики заборони комунізму, яку незабаром після цього узяв на озброєння Вашингтон і проводив її аж до розвалу Радянського Союзу. Американський дипломат Джордж Кеннан писав у документі, що Вашингтон йде на бездумні поступки Сталіну, застерігає про «експансіоністські тенденції Росії», попереджав, що СРСР є «політичною силою, яка фанатично вірить у те, що із Сполученими Штатами неможливе незмінне співіснування, що руйнування внутрішньої гармонії нашого суспільства є бажаним і обов'язковим, що наш традиційний спосіб життя повинен бути знищений, міжнародний авторитет нашої держави повинен бути підірваний, і все це заради безпеки радянської влади», і заявляв, що радянська влада «непробивно глуха до логіки або розуму», що «ця сила має ретельно розроблений і широко розповсюджений апарат для здійснення своєї політики в інших країнах, апарат дивно гнучкий і багатобічний, ним керують люди, досвід і навички підпільної роботи яких не мають аналогів в історії», але дуже чуyno реагує на «логіку сили». «Недовіра росіян до об'єктивної правди, а точніше, відсутність віри в її існування – приводить до того, що вони розцінюють представлені факти як знаряддя для підтримки тієї або іншої таємної мети». [11]. Все зазначене в документі присутнє в політиці РФ і на сьогоднішній день.

Холодна війна почала хилитися до закінчення в кінці 1980-х, коли СРСР програв в «обмеженій» периферійній війні в Афганістані, яка остаточно вичерпала військовий і економічний потенціал СРСР: він був вимушений кинути свої країни-сателіти в Європі, а потім розвалитися.

СРСР був другим світовим полюсом, що визначав хід міжнародних відносин після закінчення Другої світової війни, тому розвал Радянського Союзу став закінченням тривалого періоду біполярного розвитку світу. Ялтинсько-потсдамський порядок перестав існувати. У міжнародних відносинах почали розвиватися тенденції до уніфікації та зближення колишніх соціалістичних і капіталістичних країн, а міжнародна система в цілому почала розвивати в собі риси «глобального суспільства» [12, гл. 11].

Жодна з цих акцій (війни, конфлікти тощо – автор) не мала вирішального значення і майже півстоліття головним зовнішнім проявом холодної війни були не просування або відступи, а накопичення і вдосконалення засобів, за допомогою яких обидві сторони намагалися залякати один одного, іншими словами – гонка озброєнь. Ослаблення холодної війни відбулося в результаті сукупної дії двох причин: величезної вартості цих

озброєнь і поступового розсіювання міфів, які становили її підґрунтя [10, с. 4-15, 84-95].

На думку Т.В. Орлової, «холодна війна» стала третьою і останньою в ХХ ст. світовою війною. З одного боку, вона мала ознаки справжньої світової війни, яка закінчилася перерозподілом світу на користь переможців і повним крахом держав, що програли. Однак, з іншого боку, це була незвичайна, нетрадиційна війна, яка здійснювалася переважно в ідеологічній, політичній, економічній і технологічній сферах із використанням безпрецедентно жорстких невійськових і нетрадиційних засобів. Застосування цих засобів значною мірою визначило характер, форми і масштаб глобального протистояння, які, так само, як і наслідки протистояння, далеко не в усьому вписувалися у параметри «звичайної» світової війни [2].

Ознаки цієї війни зазначаються і в інших джерелах. «...У період «холодної війни», що закінчився на початку 90-х років ХХ ст., вплив на долі країн і людства в цілому здійснювався в таких специфічних формах, як: безкомпромісна, глобальна війна світоглядів з необмеженим використанням притаманним ідеологічним війнам методів і засобів її ведення (розвідка, спеціальні операції, спецпропаганда, боротьба з опозицією, ідеологічні диверсії й терор); економічне й політичне виснаження суперників шляхом гонки озброєнь, збереження постійної загрози ядерної війни, ядерного шантажу, а після перенасичення світового простору зброєю масового знищення – використання ядерної зброї як ефективного засобу стримування можливої «гарячої війни»; система заохочування і значною мірою підтримуваних ідеологічно протилежними сторонами локальних воєн і збройних конфліктів, національних і соціальних конфліктів, економічних, ідеологічних та інших кризових ситуацій як засобів послаблення кожної з сторін протистояння» [13, с. 51]. У наявності, як ми бачимо, зародження і використання більшості ознак сучасної гібридної війни, які були можливі до технологій того часу. Нам хотілось би наголосити, що всі зазначені чинники тією чи іншою мірою працюють і зараз, у ході гібридної війни в Україні.

Обширніше «гібридна війна» трактується в редакційній передмові довідника Military Balance 2015 – як «використання військових і невоєнних інструментів в інтегрованій компанії, яка скерована на досягнення раптовості, захоплення ініціативи й отримання психологічних переваг, що використовують дипломатичні можливості; масштабні і стрімкі інформаційні, електронні і кібероперації; прикриття та приховування військових і розвідувальних дій у поєднанні з економічним тиском».

Зазначається, що в ході кримської операції в лютому-березні 2014 року російські сили якраз із «продемонстрували поєднання використання швидкого розгортання, електронної війни, інформаційних операцій, можливостей морської піхоти, десантно-штурмових сил і спецназу, як і масштабне використання кіберпростору та стратегічного зв'язку для скерованої й ефективної інформаційної кампанії як для внутрішньої, так і для зовнішньої аудиторії» [14].

Існують всі підстави вважати, що питання агресії проти України було сплановано заздалегідь,

фактично створювався і вичікувався необхідний розвиток подій для її поетапного запровадження.

Так, начальник Генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації Валерій Герасимов ще в лютому 2013 року, опублікував статтю з назвою, що «говорить» сама за себе – «Цінність науки в передбаченні». У ній мовилося, про те що «...правила війни» істотно змінилися. Зросла роль невоєнних способів у досягненні політичних і стратегічних цілей, які в ряді випадків за своєю ефективністю значно перевершили силу зброї. Акцент використаних методів протиборства зміщується у бік широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних і інших невоєнних заходів, що реалізуються із задіянням протестного потенціалу населення. Все це доповнюється військовими заходами прихованого характеру, зокрема реалізацією заходів інформаційного протиборства і діями сил спеціальних операцій. До відкритого застосування сили часто під виглядом миротворчої діяльності і кризового врегулювання переходять лише на якомусь етапі, в основному для досягнення остаточного успіху в конфлікті» [15].

Нова редакція Воєнної доктрини РФ вже містить нові форми і способи ведення гібридної війни, які Кремль на даний момент апробує на території України відповідно до переліку характерних рис і особливостей сучасних військових конфліктів. Де досить точно описує стратегія дій Росії при ескаляції конфлікту в Криму і на Донбасі: у теперішній час військовий конфлікт припускає «комплексне застосування військової сили, політичних, економічних інформаційних і інших засобів невоєнного характеру, що реалізуються з широким використанням протестного потенціалу населення і сил спеціальних операцій».

Аналізуючи події в Україні, можна засвідчити, що всі захоплення адміністративних будівель, територій та об'єктів здійснювалися за чітко розробленими й заздалегідь прописаними планами. Всі учасники цих терористичних актів діяли узгоджено в режимі постійного уточнення порядку взаємодії [16]. Світ опинився на межі нової холодної війни на тлі російсько-західної політичної конфронтації щодо українського питання.

Україна стала жертвою гібридної війни, жертвою багато в чому показовою і символічною. Судячи з усього, керівництво Росії зробило ставку на гібридну війну як форму вирішення існуючих протиріч на всьому пострадянському просторі. Практично відразу після розпаду Радянського Союзу в частині російської політичної еліти заговорили про Україну як про «тимчасово втрачену територію» [17], але з приходом в Кремль Володимира Путіна, який не приховує ностальгії за Радянським Союзом, політика Росії почала «підніматися з колін», причому постійно прагне робити це за рахунок своїх сусідів. Володар Кремля не приховує прагнення добитися беззастережного домінування Росії на пострадянському просторі, і в цьому випадку відома «формула Бжезінського» про неможливість відновлення могутності Росії без повернення собі контролю над Україною виступає в ролі додаткового подразника [3, с. 61, 114-115].

Чому для гібридної війни вибрана саме Україна? Тут багато що залежить від спрямованос-

ті вістря інформаційного удару. Цей удар може проводитися за класичними принципами інформаційної роботи розвідки, про які згадують і детально розглядають в своїх книгах генерал армії США Вашингтон Плетт та Річард Хілсмен [18, с. 67-74; 19, с. 25, 38-56, 149-168].

Мабуть, можна виділити дві головні причини розв'язування гібридної війни проти України – масштаб і нереформованість нашої держави.

«...Протистояння найбільшої держави світу і найбільшої країни в Європі повертає до себе увагу...оскільки гіпотетична поразка України може надати пригноблюючу дію не тільки на пострадянські країни, але і держави Балтії та Центральної Європи, що стали членами Європейського союзу і НАТО ...ослаблення цих альянсів є стратегічним завданням Російської Федерації». Тому сьогодні для нашої країни реформування й виживання стали синонімами. Альтернатива реформам сьогодні – стати залежною державою, втілити в життя тезу, що просувається вже десять років нашими російськими «друзями», щодо України як *failed state* [17].

Ще одна важлива причина, за якою Україна виявилася об'єктом дії з боку Росії, стала помилкова ставка нашої держави на позаблоковий статус. Очевидним є те, що на сьогоднішній день нейтральний статус як такий – не працює. Власне, Росія і почала свою війну проти України в період, коли ми були позаблоковою державою. Вважаємо, що наше так зване безпечне положення розпалило апетит Росії і якоюсь мірою зумовило початок війни.

Як бачимо, термін «холодна війна» набув поширення і актуальності на тлі подій у Криму, на південному сході України, а також катастрофи Боїнгу 777 в липні 2014 року в Донецькій області та загострення в результаті цього напруженості між Росією і Заходом. У серпні 2014 року, обидві сторони ввели економічні, фінансові і дипломатичні санкції по відношенню один до одного: практично всі західні країни, очолювані США і ЄС ввели обмежувальні заходи відносно Росії, остання у свою чергу, ввела у відповідь свої заходи.

У жовтні 2015 року військову операцію Росії в Сирії деякі фахівці розцінювали як опосередковану війну між Росією і США та як додатковий чинник набору нової холодної війни.

У січні 2016 року високопоставлені чиновники Великобританії виразили стурбованість в тому, що в Європі розгортається «нова холодна війна»: «Це дійсно нова «холодна війна» прямо тут. Безпосередньо біля ЄС ми бачимо тривожні свідчення спроб Росії перекроїти матерію європейської єдності по всьому комплексу життєво важливих стратегічних питань». Джеремі Шапіро, старший науковий співробітник інституту Брукінгса, вважає ситуацію, що складається в Сирії і навколо неї як «дуже-дуже знайомий період опосередкованості старих недобрих часів холодної війни» [17].

У лютому 2016 року, на Мюнхенській конференції з безпеки Генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг заявив, що НАТО і Росія були «не в режимі холодної війни, але і не в партнерстві, якого ми досягли після закінчення холодної війни».

Російський вплив набув таких загрозливих масштабів, що це змусило шефа британської роз-

відки Е.Паркера вперше виступити з публічною заявою 1 листопада 2016 року в The Guardian: «Вона [Росія – ред.] використовує весь спектр своїх державних органів для просування своєї зовнішньої політики за кордоном у дедалі більш агресивний спосіб – з допомогою пропаганди, шпигунства, диверсій і кібератак. Росія веде сьогодні діяльність по всій Європі та у Великій Британії».

Зовсім недавно колишній генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен в інтерв'ю журналу Newsweek заявив, що непередбачувана, на його думку, Росія, ведучи «гібридну війну» з Європою, стала небезпечнішою, ніж був колишній СРСР. «У Росії прийнятий такий підхід, і він є поєднанням дуже відомих конвенціональних бойових дій і нових, досконаліших методів пропаганди та компаній по дезінформації, – сказав Расмуссен. – Захід, безумовно, не повинен бути наївним. Необхідно підсилити методи протидії гібридним загрозам» [20].

У той же час, прем'єр-міністр Росії Д. Медведєв, називаючи політику НАТО відносно Росії «недружньою і непрозорою», говорив: «Можна сказати і різкіше: ми скотилися до часів нової холодної війни». Проте, російський «Левада-центр» 5 червня 2017 року повідомляє, що число росіян, які вважають Україну ворогом, досягло максимуму за весь час досліджень. Згідно даним опитування, 50% опитаних цього року вважають українців одним з головних ворогів. Зазначимо, що в 2015 році цей показник був менший – 37%, а в 2016 році – 48%. Лідером списку «вороже налаштованих країн» залишаються США. Близько 70% росіян вважають їх ворогом, проте цей показник знижується за останні роки [21]. І як же нам тут не задати висновки американського дипломата Джорджа Кеннана.

Вважаємо, що ми можемо вже зазначити – нова холодна війна має багато спільного з двома попередніми конфронтаціями. Перш за все, Росія продовжує агресивно заперечувати західні цінності і виступає проти США. Веденням гібридної війни з Україною Росія намагається подолати власний комплекс неповноцінності відносно Сполучених Штатів, претендуючи на статус великої держави. І хоча на сьогоднішній день ніхто не погрожує напасти на Росію, антизахідна істерія знов використовується для відвернення уваги від внутрішніх економічних і соціальних проблем та для консолідації підтримки лідера країни напередодні майбутніх виборів.

Сучасна Росія Путіна, як і за часів Миколи I, проголошує себе захисником православної віри і «російського миру» (по аналогії з «слов'янським миром» XIX століття). Такі заяви забезпечують Кремль готовим виправданням величезних військових витрат для проведення політики дестабілізації сусідніх країн (Україна, Молдова, Грузія), підтримки сепаратистських рухів (Абхазія, Південна Осетія) і союзників (Сирія, КНДР тощо), а також для відкритих закликів до придушення «кольорових» революцій в ближньому зарубіжжі [7].

Все це дозволяє зробити критично важливе твердження з приводу нинішньої холодної війни – Захід нікого в неї не «втягує». Насправді у всіх конфронтаціях, починаючи з XIX століття, це було ініціативою Росії, мотивованою її імперськими амбіціями і внутрішніми проблемами, а

це підштовхувало Європу або Захід до стратегічного стримування. Сьогодні Захід реагує на анексію Росією Криму й окупацію Донбасу на сході України таким же чином, як і на анексію князівств Молдовії і Валахії в липні 1853 року в результаті відмови на право захищати всіх християн Туреччини, і на блокаду Західного Берліна в 1948 році [10, с. 7, 9, 15-21]. Як ми можемо зазначити, в усі часи лідери Росії демонстрували готовність звинувачувати інших у внутрішніх труднощах і бідах, бездарно витрачати людські й економічні ресурси.

Виходячи з цих уроків історії, представляється вірогідним, що спроба Росії стримати «уявного» ворога призведе, як завжди, лише до економічного краху і політичного хаосу, змусивши еліту країни відмовитися від великодержавних амбіцій і, якщо вдасться, звернутися до вирішення невідкладних внутрішніх проблем. «Кислотність» Путіна, його негативна репутація в світі досягли своєї вершини. Антиросійська хвиля із США докотилася і до Європи, що робить будь-які переговори й операції з Путіним небезпечними для репутації і політичного майбутнього будь-якого європейського політика [22].

На нашу думку, ми повинні зрозуміти остаточно, що сила нашої держави ототожнюється, головним чином, з її військовою могутністю. Військова могутність і її похідна – військова сила завжди служили основними показниками престижу держави. Експерт з питання стратегії, професор Принстонського університету У. Кауфман, розглядаючи історію цього питання, писав: «Військова потужність завжди служила основним показником сили і престижу держави. Можна навіть стверджувати, що вона була абсолютно необхідна для проведення на світовій арені різних політичних курсів. Важко уявити собі, як би взагалі розвивалася міжнародна політика без впливу військової потужності» [20; 23, с. 76]. Варшавський саміт 2016 року поставив нам завдання перевести армію на натовські стандарти до 2020 року.

До цього року, використовуючи всі існуючі інструменти, ми повинні бути готові технічно, але НАТО – це організація не лише військова, це політично-військовий союз. Тому потрібно підготувати не тільки армію, але і всю країну: цивільний контроль за армією і спецслужбами, боротьба з корупцією, політична система, парламентаризм, цивільне суспільство, ринкова економіка, права людини – це все потрібно приводити в поле європейського бачення і це займе більше часу, ніж перевід армії на натовський стандарт. Тому президент Петро Порошенко і говорить, що немає ніякого сенсу зараз подавати заявку на вступ в НАТО. Нам потрібно перебудувати всю країну. У цій перебудові всієї України нам могла б допомогти Асоціація з ЄС, де за пунктами розписано, що потрібно виконувати і коли.

Крім того, можливе обговорення питання про те, що в найближчих рік-два може бути вибрана ексклюзивна формула, якої ще не було в історії НАТО, – це 29+1. Україна де-факто буде в Альянсі, користуватися всіма обов'язками і правами, але де-юре не буде членом НАТО, поки не закінчаться всі необхідні процедури. Безумовно, що відбудеться це у разі проведення необхідних реформ.

Проте ми повинні розуміти і прийняти до уваги ще один, не менш важливий момент. Річ у тому, що сам НАТО на даний час знаходиться в невизначеному стані. Суть проблеми полягає в тому, що зараз у НАТО немає місії, яку б розділяли всі учасники Північноатлантичного договору [24]. НАТО знаходиться в певній кризі, і, схоже, що він або істотно перегляне свою місію, або буде замінений на чисто європейській оборонний союз на чолі з Німеччиною і Францією, або, що найменш ймовірно, незабаром почне розпадатися. У будь-якому випадку нам необхідно виконати завдання щодо забезпечення національної безпеки нашої держави. Безумовно, що захист стратегічних об'єктів, енергетичної інфраструктури (особливо в зоні, наближеній до АТО) має стати одним з пріоритетів політики держави. Більш цілісним і цілеспрямованим повинне стати реагування на інформаційну агресію.

Доречно було б розглянути питання щодо приєднання до європейської системи протистояння гібридним загрозам, ширшої участі нашої країни у діяльності міжнародних структур щодо підтримання іміджу країни, визначити засади нашої подальшої політики з РФ.

Війна стала могутнім стимулом не тільки щодо усвідомлення себе – це жорстокий прискорювач історичного і соціального часу для українців, завдання яких не тільки вижити, але й побудувати гідне життя не на словах, а на ділі. Це прискорення зажадає від нині чинних політиків або змінитися, або дати дорогу тим, хто здатний забезпечити якісно нові зміни в Україні. У цьому і полягає рецепт перемоги в гібридній війні – змінитися і перемогти.

Залишається лише жалкувати, що натхненники гібридної війни проти України не дуже уважно читали праці Карла фон Клаузевіца, який справедливо зазначав: «Національні настрої, вирішальні для мотивації, з'являються легше і затверджуються довговічніше, коли вони викликані метою національного самозбереження й оборони, ніж метою завоювань і наступальних заходів» [17].

Ми повинні пам'ятати завжди про те, що Росія хоче негласно мати в зоні свого впливу всі країни колишнього СРСР. На цьому вони завжди наполягають на переговорах зі США. Росія хоче, щоб їй дали карт-бланш, який дозволить вирішувати самостійно всі питання на території колишнього Радянського Союзу. Путін завжди говорить про двополярний світ, натякаючи на те, що є зона відповідальності Росії і США, в якій ніхто не повинен лізти. А якщо Україна піде в НАТО і ЄС? Саме цього вони більше всього і бояться. На думку Голови Комітету Європарламенту у закондонних справах Е. Брока: «найгірше, що може трапитися з Росією – це якщо Україна стане демократичною і економічно успішною державою, де пануватиме верховенство права. Це буде катастрофою для Кремля...» [25].

У цьому сенсі президент США Дональда Трамп, можливо, частково має рацію, коли говорить, що «наступить час, коли кожен схаменеться», але друга частина його заяви – про те, що «наступить тривалий мир», – ігнорує всю історію російських відносин із Заходом. Рано чи пізно цей цикл розпочнеться знову [7]. І ми повинні про це знати і пам'ятати завжди.

Список літератури:

- [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bbc.com/russian/blog-vox-historicus-40796120>
- [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0
- Бжезинський З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М.: Междунар. отношения, 1999. – 256 с.
- Бжезинський З. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство. – М.: Междунар. отношения, 2005. – 288 с.
- Глобальні зміни світу – 2025. Доповідь Національної розвідувальної ради США. Переклад з англійської. – Львів: Літопис, 2010. – 188 с.
- Тененбаум Б. Великий Черчилль. – М.: Яуза: Эксмо, 2011. – 672 с.
- [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://112.ua/mnenie/rossiya-vsegda-lyubila-holodnye-voyny-394910.html>
- [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D0%B8%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B8#.D0.90.D0.BB.D0.B5.D0.BA.D1.81.D0.B0.D0.BD.D0.B4.D1.80I
- [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7
- Кальвокорресси П. Мировая политика 1945-2000: В 2-х кн. Кн. 1 / Пер. с англ. – М.: Междунар. отношения, 2003. – 624 с.
- Телеграмма посольства США в Москве № 511 («Длинная телеграмма») [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ilinskiy.ru/publications/sod/glprot-p2.php>
- Богатуров А. Системная история МО, том 3, Москва, 2003. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.obraforum.ru/lib/book3/titul.htm>
- Локальні війни і збройні конфлікти другої половини ХХ століття: (Історико-філософаспект): Монографія / О.І. Гуржій, С.П. Мосов, В.Д. Макров та ін. – К: Т-во «Знання» України, 2006. – 356 с.
- Пухов Р. Миф о «гибридной войне». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nvo.ng.ru/realty/2015-05-29/1_war.html
- Герасимов В. Ценность науки в предвидении // Независимое военное обозрение. – 27.02.2013. – № 8(476).
- Феденко О., Панасюк В. Еволюція змісту сучасної війни // Військово-науковий вісник, № 24 – Львів: НАСВ, 2015. – С. 219-230.
- Магда Е. Гібридна війна: вижити і перемогти. – Харків: Віват, 2015. – 304 с.
- Плэтт В. Стратегическая разведка. Основные принципы. – М.: Издательский Дом «Форум», 1997. – 376 с.
- Хилсмен Р. Стратегическая разведка и политические решения. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – 192 с.

20. Феденко О. Гібридна війна в Україні за законом сили // Науковий журнал «Молодий вчений», № 4(31). – Херсон. – 2016. – С. 657-661.
21. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://112.ua/politika/rossiyane-schitayut-ukrainu-i-ssha-glavnymi-vragami-strany-opros-394039.html>
22. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://112.ua/mnenie/ukraina-v-geopoliticheskoy-strategii-ssha-394161.html>
23. Смолянюк В. Військова могутність України: Теоретико-методологічні засади формування і розвитку (політологічний аналіз досвіду 1990-х років): [Монографія]. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2000. – 448 с.
24. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://112.ua/mnenie/ukraina-i-nato-nado-li-prositsya-v-alyans-toyashhiy-na-poroge-sereznyh-peremen-395319.html>
25. Элмар Брок: худшее, что может случиться с Кремлем, – демократическая и экономически успешная Украина. – УНИАН, 23 декабря 2016 г., <http://interfax.com.ua/news/interview/392660.html>

Феденко А.В.

Национальная академия сухопутных войск

ГИБРИДНАЯ ВОЙНА В УКРАИНЕ КАК ФАКТОР СОВРЕМЕННОЙ ХОЛОДНОЙ ВОЙНЫ ДЛЯ РОССИИ

Аннотация

В статье рассматривается история зарождения конфронтационных отношений между Россией и Западом на протяжении двух столетий и отмечается их схожесть, основные концептуальные положения понятия «холодной войны» и ее характерных черт в системе международных отношений, военно-политические взгляды России на взаимоотношения со странами ЕС и НАТО в современных условиях ведения гибридной войны в Украине, причины ее развязывания и уроки для Украины.

Ключевые слова: «холодная война», гибридная война, конфронтация, гонка вооружений, военная мощь государства, НАТО, ЕС.

Fedenko O.V.

National Army Academy

HYBRID WAR IN UKRAINE AS A FACTOR OF THE CURRENT COLD WAR FOR RUSSIA

Summary

The article deals with the history of the emergence of confrontational relations between Russia and the West over two centuries and their similarity; the main conceptual provisions of the concept of Cold War and its characteristic features in the system of international relations; the military and political views of Russia on relations with the EU countries and NATO in the current conditions of the hybrid war in Ukraine, the reasons for its outbreak and the lessons for Ukraine.

Keywords: «cold war», hybrid war, confrontation, arms race, military power of a state, NATO, EU.